

УДК 811:376.091.64-054.7

<http://orcid.org/0000-0003-4917-7934>

**ПРИНЦИПИ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ
СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА З МОВИ НАВЧАННЯ
ДЛЯ ОСВІТНІХ МІГРАНТІВ**

Ушакова Н.І., докт. пед. наук (Харків)

Відповідно до комунікативної спрямованості навчання нерідної мови у статті систематизовано принципи відбору та презентації фонетичного, граматичного та лексичного матеріалу в підручнику з мови навчання для освітніх мігрантів. Описано підхід до організації взаємодії названих складників із електронними супроводжувальними навчальними матеріалами, методичні засади комплексного структурування змісту навчальної книги та її електронних додатків.

Ключові слова: аспекти мови, електронний додаток, освітні мігранти, підручник із мови навчання.

Ушакова Н.И. Принципы структурирования содержания современного учебника по языку обучения для образовательных мигрантов. В соответствии с коммуникативной направленностью обучения неродному языку в статье систематизированы принципы отбора и презентации фонетического, грамматического и лексического материала в учебнике для образовательных мигрантов. Описан подход к организации взаимодействия названных составляющих с электронными сопроводительными учебными материалами, методические основы комплексного структурирования содержания учебной книги и ее электронных приложений.

Ключевые слова: аспекты языка, образовательные мигранты, учебник по языку обучения, электронное приложение.

Ushakova N.I. The principles of structuring the content of the modern textbook on a language of study for educational migrants. A textbook shapes the process of communication-oriented language teaching. It is the communicative orientation that determines a structure of the textbook and a study content, which embraces language aspects, i.e. phonetics, vocabulary and grammar, as well as mechanisms for teaching types of speech activity. The article systematizes principles of selection and presentation of phonetic, grammar and vocabulary material in the textbook for educational migrants in accordance with the

communicative principle of teaching a non-mother tongue. Selection and structuring of the grammar material is done depending on a field of education. An important role is played by a method of presenting the material: thematic situational or linguistic. Sentence models and a system of structural semantic extenders are used as organizational units for the grammar material. The author substantiates the importance of the pragmatic oriented method of teaching grammar and describes the algorithm of methodical steps when developing the grammar aspect of the textbook. Phonetic means also play an important role in categorization of reality and perform cognitive functions. The process of teaching phonetics includes formation of articulatory, prosodic and intonation skills. The article contains systematized requirements for the bulk of the phonetic material and for a level of phonetic skills for students-philologists and non-philologists, itemizes the main stages of teaching phonetics – introductory, accompanying and correction courses – and their characteristics. The communicative orientation makes the lexical aspect demand a certain compression, and selection of lexical material can be done using thematic-situational organization of the material for non-philologists and an orientation on singling-out three types of relations – paradigmatic, syntagmatic and derivational – for philologists.

The author also describes an approach to organize interaction of the above components with the accompanying electronic teaching materials, a methodical basis for complex structuring of the textbook's content and its electronic supplements intended for students' independent work.

Key words: educational migrants, electronic supplement, language aspects, textbook on a language of study.

Глобалізаційні тенденції спричиняють збільшення кількості молодих людей, які прагнуть отримати вищу освіту за кордоном, що призвело до появи в сучасній педагогіці терміну «освітні мігранти» [10] й активного розвитку галузі міжнародної вищої освіти. Зрозуміло, що розвивається конкуренція продавців освітніх послуг, активізується боротьба за контингент, який планує навчатись у зарубіжних університетах. Найкращим аргументом на користь навчального закладу стає якість освітніх послуг. Такої якості можна досягти лише за умов сформованості в іноземних учнів (студентів, магістрантів, докторантів) комунікативної компетентності, достатньої для отримання освіти в іншомовному середовищі. Науково-методичні засади створення основного засобу формування комунікативної компетентності – підручника з мови навчання, зокрема розробка принципів комплексного структурування змісту його паперової та електронної частин

є **актуальним** питанням організації навчально-професійної та мовної підготовки освітніх мігрантів у ВНЗ України.

Аналіз актуальних публікацій із теми дослідження доводить, що побудова підручника має бути спрямована на задоволення комунікативних потреб іноземців у різних сферах спілкування: навчально-професійній, соціокультурній, побутовій тощо. Підручник моделює навчальний процес і регулює всі складники системи навчання, наріжним каменем якої методисти вважають комунікативну спрямованість. Саме вона визначає структуру підручника через методи і зміст навчання мови, до якого належить фонетичний, граматичний, лексичний матеріал [2; 4; 13], а також механізми формування вмінь мовленнєвої діяльності. Одночасно з удосконаленням традиційної навчальної книги має відбуватись розвиток супроводжувальних електронних засобів навчання [1; 7]. Останнім часом активно розвиваються технології створення веб-додатків до підручників – ресурсів у Інтернеті, що вирішують завдання надання додаткових навчальних матеріалів (текстів для читання, аудіо- та відеозаписів, словників, методичних рекомендацій тощо). Якщо традиційний підручник використовується як матеріал для організації насамперед аудиторної навчальної діяльності під керівництвом викладача, то веб-додаток розрахований на організацію самостійної роботи, забезпечує варіативність та індивідуалізацію навчання [1].

Електронний додаток має забезпечувати практично миттєвий зворотний зв'язок, допомагати швидко знаходити потрібну інформацію, вибирати послідовність вивчення розділів, оперативно переходити від одного розділу до іншого, аналізувати результативність виконання індивідуальних завдань [7].

Створення електронних додатків здійснюється за допомогою сучасних програмних засобів (форум, вебінар, відеолекція, електронна пошта, презентація, блоги, дистанційні курси) [1]. Відкриті освітні ресурси забезпечують взаємодію учнів не тільки з викладачами, а й між собою. Для вдосконалення професійно-орієнтованої комунікативної компетентності електронні додатки можуть бути орієнтовані на міжпредметні зв'язки, але в такому разі забезпечення навчального процесу для студентів певних спеціальностей потребує виділення відповідного навчального матеріалу, його методичної обробки.

Відкриті он-лайн ресурси орієнтовані на великі групи учнів, індивідуальна взаємодія викладача і студентів мінімізована [1]. Такий підхід є важливим для підвищення економічної ефективності міжнародної освітньої діяльності ВНЗ.

Одним із актуальних питань навчання мови є питання про принципи і засоби організації та подання навчального матеріалу, які б ураховували різні рівні навченості студентів, можливість виникнення запитань, потреби повторення певних навчальних розділів і тем, індивідуального контролю засвоєння додаткової інформації, необхідність користування довідковими матеріалами, зокрема лінгвістичними словниками тощо. На наш погляд, такі завдання можуть бути вирішені із застосуванням саме електронних засобів навчання, дистанційних курсів.

Мета статті – визначити принципи відбору, структурування та презентації навчальних матеріалів у традиційному підручнику з мови навчання та його електронному додатку.

Виклад основного матеріалу. У підручнику з іноземної мови виокремлюють компоненти, що формують когнітивну основу комунікативної компетентності, навчають аспектів мови (фонетики, граматики, лексики) [2; 4; 13].

Фонетичні засоби відіграють важливу роль у категоризації і класифікації ситуацій позамовної дійсності, тобто виконують когнітивні функції. Усвідомити ситуацію і відтворити висловлювання адекватно комунікативним намірам можливо тільки з використанням таких засобів. Оволодіння навичками правильної вимови є необхідною умовою розвитку вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, формування комунікативної компетентності. Мають бути сформовані артикуляційні, просодичні та інтонаційні навички. Вони вважаються сформованими, коли студент автоматично, швидко і стабільно сприймає і відтворює звук, наголос, інтонацію [8].

Основна методична вимога до *обсягу* фонетичного матеріалу – він має відображати фонетичну систему мови, протиставлення, що існують у мові та впливають на комунікацію: відмінності між твердими і м'якими звуками, їхня глухість – дзвінкість. Має бути засвоєне комунікативне значення наголосу, інтонації, які здатні повністю змінювати смисл.

У мовній підготовці іноземців фонетичний матеріал організується у два центри: *вступний і супровідний курси фонетики*.

Завданням вступного курсу є формування слухо-вимовних навичок і засвоєння знань про основні риси фонетики. Обсяг курсу – базисна фонетика, її засвоєння є обов'язковим для студентів усіх національностей і спеціальностей. Виділяють два типи вступного курсу: з урахуванням і без урахування рідної мови студента. Перший варіант є більш ефективним, але може бути застосований тільки в мононаціональних групах [8].

Завданням супровідного курсу є вдосконалення та автоматизація вимови. У навчанні фонетики застосовуються два методи – *імітативний* і *свідомий* (або *свідомо-імітативний*). Імітативний метод передбачає повторення почутого за викладачем або відтворення аудіоматеріалів. Для навчання дорослих більш ефективним є свідомий метод. Учні спочатку мають зрозуміти, що і як вимовляти. Для цього використовуються схеми мовного апарату, таблиці, звукові зразки. Імітація після усвідомлення природи звуку, того, які органи задіяні при його вимові, є більш ефективною. У підручнику мають бути представлені матеріали для використання обох методів: як для роботи студента під керівництвом викладача, так і для самостійного навчання і контролю.

Існує підхід до вступного фонетичного курсу, при якому його завдання ускладнюються: «оволодіння основними особливостями фонетичної системи ... мови поєднується із засвоєнням елементарних відомостей із граматики, і, таким чином, вступний курс включається до підручника як його органічна частина. Це означає вирішення у такому курсі завдання системного пред'явлення граматичного матеріалу (на синтаксичній основі) і розширення лексичного мінімуму, а також співвіднесення лексико-граматичного мінімуму з мовними інтенціями і ситуаціями» (переклад наш – Н.У.) [12: 141]. У супровідному курсі граматичному і лексичному аспектам приділяють більшу увагу, тому важливо «коментувати лише ті фонетичні явища, які є дійсно важкими для даного контингенту учнів і засвоєння яких є важливим для розвитку тих чи інших видів мовленнєвої діяльності» (переклад наш – Н.У.) [12: 143]. Необхідна співвіднесеність явищ фонетики, граматики і лексики, врахування інтерферуючого впливу рідної мови, корекція рівня навченості, досягнутого у вступному фонетичному курсі. Всі перераховані вимоги слід урахувати в системі підручника.

Для інофонів, які вже володіють вимовою, може бути корисним *коригувальний* курс. Він може містити низку вправ, що коригують володіння звуковою системою на сегментному і суперсегментному рівні. Рекомендується, щоб матеріал розділів був автономним, не пов'язаним послідовністю вивчення, що дозволить використовувати його вибірково, відповідно до потреб конкретного контингенту [12; 14].

Розподіл навчального матеріалу між традиційною навчальною книгою та електронними додатками до неї, зокрема дистанційними, з нашої точки зору, доцільно здійснювати таким чином. Окрім розробки обов'язкових аудіододатків до підручника, що формують фонетичні навички, важливо створити в електронному вигляді саме коригувальний курс, що дозволить учням самостійно звертатися до нього, обирати навчальний матеріал відповідно до особистих потреб.

Якщо навчання на початковому етапі не має принципових відмінностей для студентів нефілологічного і філологічного профілів, то на основному етапі критерії визначення успішності студентів різні. Для нефілологів застосовується принцип апроксимації за умови, що фонетичні помилки не порушують комунікативного сенсу сказаного. Для студентів-філологів «головна мета ... полягає в подоланні акценту ... Студенти мають подолати інтерферуєчий вплив рідної мови ... перейти від фонологічності до фонетичності, від статичного засвоєння артикуляції в окремих позиціях до оволодіння артикуляційною динамікою потоку мовлення; засвоїти ритміко-інтонаційну систему, що функціонує в комунікативному, стилістичному й емоційно-експресивному планах; опанувати закономірності синтагматичного членування тексту, що складається з багатосегментних висловлювань» (переклад наш – Н.У.) [14: 9]. Професійно-орієнтоване навчання фонетики має здійснюватися за допомогою спеціальних навчальних матеріалів, що передбачають багаторазове звернення до них. Це можливо, якщо такі матеріали будуть створені у вигляді електронного аудіо-тренажера.

Методика розробки матеріалів для самостійної роботи і самоконтролю фонетичних навичок є недостатньо вирішеною науковою проблемою. Яким чином можна здійснити імітацію і контроль правильної вимови у межах традиційного підручника без участі викладача? Необхідне створення аудіододатків, електронних

засобів формування слухо-вимовних навичок, розробка матеріалів для навчання аудіювання із прозорим алгоритмом навчальних дій. Особливо наголошуємо на важливості створення коригувальних фонетичних курсів, які б ураховували рівень навченості інофонів.

Роль граматики іноземної мови у формуванні вторинної мовної особистості можна назвати світоглядною, системоутворювальною. Доречними є всі визначення, що вказують на базовий пізнавальний потенціал названого аспекту мови. Узагальнені граматичні характеристики слів, абстраговані від їхніх лексичних значень, допомагають учаснику комунікації орієнтуватися в ситуації. Використання граматики при створенні та сприйнятті повідомлення – приклад моделювання світу засобами мови. Володіння граматикою дає можливість будувати будь-які повідомлення, що відображають позамовну дійсність [3; 13].

Відбір і структурування граматичного матеріалу здійснюється залежно від профілю навчання. Головну роль відіграє спосіб презентації матеріалу: тематико-ситуативний або лінгвістичний. При тематико-ситуативному способі матеріал організується на основі ситуацій спілкування, інтенцій. При лінгвістичному способі процес навчання (і підручник) будується відповідно до логіки системи мови. Перший спосіб зазвичай застосовується у навчанні студентів-нефілологів. Другий – реалізується у підготовці філологів, яким необхідно мати професійне уявлення про систему мови. Досвід використання цих способів у навчальному процесі довів неефективність їхнього застосування «у чистому вигляді» [6]. Тематико-ситуативний спосіб потребує лінгвістичної систематизації, а лінгвістичний – активізації вивчених мовних явищ у мовленні.

Одиницями організації граматичного матеріалу є структурні схеми (моделі) речень із їхніми регулярними реалізаціями [6]. Продовженням формування граматичної компетенції є організація засвоєння системи структурно-сміслових розповсюджувачів структурних моделей. Оскільки головним завданням навчання є формування умінь оперувати не реченням, а текстом, необхідне введення до підручника зразків мовленнєвих творів, що містять граматичні характеристики тексту певного різновиду і комунікативної спрямованості.

Крім того, класичними формами подання граматики у підручнику є правила: правила-узагальнення і правила-інструкції. Вони повинні

враховувати співвідношення мовних граматичних знань, а також умінь і навичок, що формуються на їхній основі [3; 6].

Найбільшого значення для освітніх мігрантів набуває навчально-професійна комунікація, на організацію якої впливає структура наукового тексту. «Аналіз функціонування різних морфологічних категорій, словоформ, словосполучень і типів речень у науково-технічних текстах показав, що їм властива яскраво виражена вибірковість, стійкість організації. Порівняно невелика кількість морфологічних категорій завдяки багаторазовій повторюваності використання обслуговує ... дуже різні спеціальні тексти, створюючи морфолого-синтаксичне «обличчя» даного підвиду літературної мови» (переклад наш – Н.У.) [9: 60].

«Смисли ... як понятійно-розумові категорії ... багато в чому універсальні, тому ... давно усвідомлено ефективність семантико-сислового принципу вивчення і організації мовного, в тому числі і граматичного, матеріалу. Мовні ж засоби вираження смислів національно специфічні, і завдання викладача – адекватно представити мовні засоби, призначені для вираження загального смислу або сукупності подібних смислів (час, простір, причина, наявність / відсутність тощо). Таким чином, склався такий принцип граматики, як синтетизм, що полягає в опорі на функціонально-семантичні єдності мови, які об'єднують національно специфічні мовні засоби різних рівнів для вираження одного змісту» (переклад наш – Н.У.) [3: 50].

Викладачеві важливо розуміти, що мова – не тільки засіб отримання і передачі інформації, а й засіб впливу, вираження емоцій. На основі опозиції повідомлення / спілкування розрізняють два типи синтаксичних конструкцій. У навчальному процесі представлені структури, що призначені для передачі інформації, реалізують функцію повідомлення. Але «ми говоримо не тільки для того, щоб повідомити або дізнатися щось, а й для того, щоб установити контакт зі співрозмовником, висловити свої почуття, своє ставлення» (переклад наш – Н.У.) [3: 51]. Слід враховувати прагматичний потенціал граматичної конструкції, необхідне вивчення не тільки нормативного вживання граматичних одиниць (як правильно), але і правил мовного впливу (як ефективніше). Це допоможе уникнути комунікативних невдач – результату спілкування, коли мета мовленнєвої взаємодії виявляється не досягнутою через неточний

вибір засобів мовного впливу і недостатнє врахування умов спілкування. У практиці викладання іноземцям мови навчання існують два напрями: семантично орієнтований і прагматично орієнтований. Перший має розроблену теоретичну базу і представлений у більшості навчальних посібників. Другий поки що тільки формується [13].

Систематизуючи погляди науковців, зауважимо, що створення граматичного аспекту підручника передбачає такі дії: 1) визначення комунікативних потреб учнів; 2) виділення граматичного матеріалу, необхідного для реалізації цих потреб; 3) визначення умінь і навичок, необхідних для реалізації комунікативних потреб виділеними граматичними засобами; 4) визначення способів подання граматичного матеріалу і формування вмінь і навичок; 5) створення контрольного апарату дій, що виконуються під керівництвом викладача; 6) виділення матеріалу для самостійного засвоєння (закріплення, повторення); 7) методична організація такого матеріалу, що дозволить учням самостійно виконувати навчальні дії; 8) формування апарату самоконтролю і самокорекції [6; 13]. Пункти 6, 7, 8 наведеного списку віднесемо до сфери функціонування електронного додатку.

Оскільки основою мовної підготовки освітніх мігрантів є формування у їхній свідомості моделі мови, що є засобом отримання вищої освіти, в підручнику мають бути представлені всі рівні такої моделі. Важливість лексичного рівня не викликає сумніву. Зауважимо, що за умов урахування комунікативних потреб конкретного контингенту кожен рівень мови, в тому числі і лексичний, вимагає певної компресії. Процес відбору може здійснюватися за різними принципами.

Принцип комунікативної спрямованості та особистісної орієнтації навчання робить найбільш значущою лексику навчально-професійної сфери спілкування. До моменту зустрічі зі спеціальністю інофони певною мірою володіють загальнолітературними та загальнонауковими лексичними одиницями, профільна ж і вузькоспеціальна лексика їм не знайома. Лінгвістичний досвід студентів є недостатнім для повноцінної участі у навчальному процесі.

Відбір лексичних одиниць, формування лексичних мінімумів здійснюється на основі підручників за фахом із застосуванням принципів частотності, відповідності нормам літературної мови, словотвірної та комунікативної цінності.

Сучасними лінгвістикою та методикою найбільш адекватною визнана ситуативно-тематична організація навчального матеріалу, що знаходить відображення у відборі лексики у підручниках і навчальних посібниках. Для студентів-філологів відбір лексики може здійснюватися також із орієнтацією на виділення трьох типів зв'язків слів – парадигматичних, синтагматичних, дериваційних [13].

Після відбору основними етапами роботи над лексичним матеріалом є його пред'явлення, семантизація, закріплення та активізація. Якщо відбір винесений за межі навчального процесу і здійснюється викладачем, то на етапах пред'явлення, семантизації, закріплення та активізації лексики взаємодія викладача і студента є обов'язковою. Її успішність залежить від методичної доцільності й ефективності вправ для організації засвоєння студентами лексичного аспекту мови.

Найчастіше використовуються такі способи семантизації: переклад, тлумачення, пояснення з опорою на контекст, пояснення з опорою на наочність, пояснення з опорою на відомі учням слова, пов'язані з новим словом за значенням (синоніми, антоніми, семантизація через родове слово), перерахування, демонстрація жестом (остенсивне визначення), словотвірний аналіз [8]. Більшість із названих способів (переклад, пояснення з опорою на наочність, через родове слово) можуть бути застосовані із більшою ефективністю за умов використання електронних засобів навчання, зокрема електронних словників, ресурсів Інтернету.

На етапі закріплення й активізації лексичного матеріалу підручник має надавати систему вправ, під час виконання яких зміцнюються знання про лексичні одиниці, формуються вміння швидко і правильно використовувати слова та словосполучення для побудови висловлювань. Закріплення й активізація лексичних одиниць у мовленні здійснюються на декількох етапах: 1) поява слова в контексті; 2) семантизація текстового варіанта значення як функціональної одиниці; 3) «повернення» слова у текст; 4) активізація слова в текстовому варіанті значення за допомогою тренування на базі тексту; 5) розширення значення слова, «обростання» його іншими словами через системні зв'язки; 6) закріплення значень слова в комплексі мовних і мовленнєвих вправ; 7) комунікативні тренування на базі засвоєних лексичних одиниць; 8) різні види контролю і корекції засвоєння лексичних одиниць [8; 11].

Актуальними є вміння працювати зі словником. Якщо на початковому етапі навчання (підготовчому відділенні) і молодших курсах ВНЗ студенту достатньо перекласти слово, тобто вміти скористатися двомовним словником, то на поглибленому і завершальному етапах навчання цього вміння недостатньо. Особливо, коли мова йде про філологічну аудиторію. Для майбутніх викладачів і перекладачів уміння користуватися різними видами словників є одним із основних параметрів професійної підготовки. Однак майбутньому біологу або фізику теж недостатньо двомовного словника. Вміння знайти потрібну інформацію є актуальними для молодого фахівця, який ставить перед собою завдання професійно розвиватися й витримувати конкуренцію у своїй сфері діяльності. Важливо сформувати у студентів уміння знаходити інформацію, а не запам'ятовувати її. Тому в підручнику необхідна робота з лексикою не тільки на рівні значення, а й на рівнях сполучуваності, граматичних і стилістичних характеристик, тобто необхідно надати алгоритм дій зі створення «інформаційного поля» слова, показати, де і як можна отримати лінгвістичну довідкову інформацію. Вважаємо за доцільне будувати такий алгоритм саме за допомогою електронних засобів навчання.

Висновки. Підручник із мови навчання для освітніх мігрантів має формувати лінгвістичну компетенцію та комунікативну компетентність засобами традиційної форми подання навчального матеріалу на паперових носіях, а також засобами електронних додатків, які створюються для забезпечення індивідуалізації, варіативності навчання відповідно до рівня навченості та професійно-орієнтованих комунікативних потреб учнів.

Для створення електронного додатку лінгвістичний (фонетичний, граматичний, лексичний) матеріал має бути розподілений для вивчення під керівництвом викладача, а також для самостійного засвоєння, повторення за запропонованим викладачем алгоритмом.

Напрями подальших наукових пошуків. Оволодіння аспектами мови відбувається в комплексі з навчанням видів мовленнєвої діяльності. Така взаємодія має здійснюватись із використанням традиційних і електронних складників підручника. Необхідно визначити принципи відбору навчального матеріалу та методичної інтерпретації механізмів навчання видів мовленнєвої діяльності під керівництвом викладача та засобами електронних додатків до традиційного підручника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э.Г. Новые направления использования информационно-коммуникационных технологий в обучении русскому языку как иностранному (социальные сети, массовые открытые он-лайн курсы) / Э.Г. Азимов // Русский язык и литература в пространстве мировой культуры : Материалы XIII Конгресса МАПРЯЛ (г. Гранада, Испания, 13–20 сентября 2015 года) / Ред. кол. : Л.А. Вербицкая, К.А. Рогова и др. – Т. 10. – Санкт-Петербург : МАПРЯЛ, 2015. – С. 26–30.
2. Арутюнов А.Р. Теория и практика создания учебника русского языка для иностранцев / А.Р. Арутюнов. – М. : Рус. яз., 1990. – 168 с.
3. Величко А. Функционально-коммуникативная грамматика РКИ : Концепция и принципы описания / А. Величко // Мир русского слова и русское слово в мире : материалы XI конгресса МАПРЯЛ. – Т. 6 (1). Изучение и описание русского языка как иностранного. – Sofia : Heron Press, 2007. – С. 46–53.
4. Вятютнев М.Н. Теория учебника русского языка как иностранного (методические основы) / М.Н. Вятютнев. – М. : Рус. яз., 1984. – 144 с.
5. Ермакова О.Б. К проблеме эффективного управления самостоятельной деятельностью учащихся (на примере организации работы с учебным сайтом) / О.Б. Ермакова, Е.А. Подшивалова // Русский язык и литература в пространстве мировой культуры : Материалы XIII Конгресса МАПРЯЛ (г. Гранада, Испания, 13–20 сентября 2015 года) / ред. кол. : Л.А. Вербицкая, К.А. Рогова и др. – Т. 10. – Санкт-Петербург : МАПРЯЛ, 2015. – С. 358–363.
6. Иевлева З.Н. Типовой грамматический материал в учебнике русского языка / З.Н. Иевлева // Содержание и структура учебника русского языка как иностранного : сб. ст. / Сост. Л.Б. Трушина. – М. : Рус. яз., 1981. – С. 128–138.
7. Мадзігон В.М. Теоретичні засади створення електронних підручників / В.М. Мадзігон // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Пед. думка, 2006. – Вип. 6. – С. 34–38.
8. Методика преподавания русского языка на начальном этапе / [Г.И. Дергачева, О.С. Кузина, Н.М. Малашенко]. – 3-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1989. – 248 с.
9. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи : проблемы обучения / О.Д. Митрофанова. – М. : Рус. яз., 1985. – 128 с.
10. Портрет образовательного мигранта. Основные аспекты академической, языковой и социокультурной адаптации : колл. монография / [науч. ред. Е.Ю. Кошелева]. – Томск : «РАУШ МБХ», 2011. – 204 с.
11. Преподавание русского языка иностранным студентам : теория и практика, традиции и инновации : монография / [под ред. Н.И. Ушаковой]. Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2014. – 391 с.

12. Самуйлова Н.И. Фонетический аспект в учебнике для начального этапа / Н.И. Самуйлова // Содержание и структура учебника русского языка как иностранного : сб. статей / Сост. Л.Б. Трушина. – М. : Рус. яз., 1981. – С. 138–145.
13. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы. Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины / Н.И. Ушакова. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 263 с.
14. Шутова М.Н. Теория поэтапного формирования умственных действий и понятий и обучение иностранцев русскому языку (фонетический аспект) / М.Н. Шутова. – М. : ИРЯП, 2004. – 146 с.

REFERENCES

- Azimov, E.G. (2015). Novye napravlenija ispol'zovanija informacionno-kommunikacionnyh tehnologij v obuchenii russkomu jazyku kak inostrannomu (social'nye seti, massovye otkrytye on-lajn kursy) [New directions in the use of information and communication technologies in teaching Russian as a foreign language (social networks, mass open online courses)]. In: *Materialy XIII Kongressa MAPRJAL "Russkij jazyk i literatura v prostranstve mirovoj kul'tury"* [Proceedings of the XIII Congress of MAPRYAL "Russian language and literature in the space of the world culture"]. St. Petersburg, Russia: MAPRJAL, 10, pp. 26–30 [in Russian].
- Arutjunov, A.R. (1990). *Teorija i praktika sozdanija uchebnika russkogo jazyka dlja inostrancev* [Theory and practice of creating a Russian language textbook for foreigners]. Moscow: Russkij jazyk [in Russian].
- Dergacheva, G.I., Kuzina, O.S. фтв Malashenko, N.M. (1989). *Metodika prepodavanija russkogo jazyka na nachal'nom etape* [Methodics of teaching Russian at the initial stage]. Moscow, Russia: Russkij jazyk [in Russian].
- Ijevl'eva, Z.N. (1981). *Tipovoj grammaticheskij material v uchebnike russkogo jazyka* [Typical grammar material in the textbook of the Russian language]. Moscow: Russkij jazyk [in Russian].
- Jermakova, O.B. and Podshivalova, E.A (2015). K probleme effektivnogo upravlenija samostojatel'noj dejatel'nost'ju uchashihsja (na primere organizacii raboty s uchebnym sajtom) [To the problem of effective management of independent activity of students (on the example of organization of work with the training site)]. In: *Materialy XIII Kongressa MAPRJAL "Russkij jazyk i literatura v prostranstve mirovoj kul'tury"* [Proceedings of the XIII Congress of MAPRYAL "Russian language and literature in the space of the world culture"]. St. Petersburg, Russia: MAPRJAL, 10, pp. 358–363 [in Russian].

- Kosheleva, E.Ju. (Eds.). (2011). *Portret obrazovatel'nogo migranta. Osnovnye aspekty akademicheskoy, jazykovoj i sociokul'turnoj adaptacii* [Portrait of an educational migrant. Basic aspects of academic, language and sociocultural adaptation]. Tomsk: RAUSH MBH [in Russian].
- Madzihon, V.M. (2006). Teoretychni zasady stvorennja elektronnykh pidruchnykiv [The theoretical principles of creation of electronic textbooks]. In: *Problemy suchasnogo pidruchnyka* [Modern manual problems]. Kyiv : Pedahohichna dumka, issue 6, pp. 34–38 [in Ukrainian].
- Mitrofanova, O.D. (1985). *Nauchnyj stil' rechi: problemy obuchenija* [Scientific style of speech: teaching problems]. Moscow: Russkij jazyk [in Russian].
- Samujlova, N.I. (1981). *Foneticheskij aspekt v uchebnike dlja nachal'nogo etapa* [Phonetic aspect in the textbook for the initial stage]. Moscow, Russia: Russkij jazyk [in Russian].
- Shutova, M.N. (2004). *Teorija poetapnogo formirovanija umstvennyh dejstvij i ponjatij i obuchenie inostrancev russkomu jazyku (foneticheskij aspekt)* [Theory of the step-by-step formation of mental actions and concepts and teaching Russian to foreigners (phonetic aspect)]. Moscow, Russia: IRJAP [in Russian].
- Ushakova, N.I. (Eds.). (2014). *Prepodavanie russkogo jazyka inostrannym studentam: teorija i praktika, tradicii i innovacii* [Teaching Russian foreign students: theory and practice, traditions and innovations]. Kharkov: V. N. Karazin Kharkiv National University [in Russian].
- Ushakova, N.I. (2009). *Uchebnik po jazyku obuchenija dlja inostrannyh studentov v rusle sovremennoj obrazovatel'noj paradigmy. Teorija i praktika sozdanija uchebnika po jazyku obuchenija dlja inostrannyh studentov vuzov Ukrainy* [Textbook on the language of instruction for foreign students in the mainstream of the modern educational paradigm. Theory and practice of creating a textbook on the language of instruction for foreign students of Ukrainian universities]. Kharkov: V.N. Karazin Kharkiv National University [in Russian].
- Velichko, A.V. (2007). Funkcional'no-kommunikativnaja grammatika RKI: Koncepcija i principy opisanija [Functional-communicative grammar of RaF: Concept and principles of description]. In: *Materialy XI Kongressa MAPRJAL "Mir russkogo slova i ruskoje slovo v mire"* [Proceedings of the XI Congress of MAPRYAL "The world of Russian word and Russian word in the world"]. Sofia, Bulgaria: Heron Press, 6 (1), pp. 46–53. [in Russian].
- Vjatjutnev, M.N. (1984). *Teorija uchebnika russkogo jazyka kak inostrannogo (metodicheskie osnovy)* [The theory of the textbook of Russian as a foreign language (methodical basis)]. Moscow: Russkij jazyk [in Russian].